

Nagy Ágnes

ELTE PPK, Neveléstudományi Doktori Iskola

Néptáncnyelven – személyiségfejlesztés, közösségfejlesztés, identitás alakítás

„Alapvető emberi jog, hogy minden gyermek megtanulhassa édesanyjának beszédnyelvét.

Ugyanez a jog a játék és a tánc esetében is meg kell, illesse gyermekeinket.”

(Tímár, 1999. 5. o.)

Tímár Sándor (Kossuth-díjas koreográfus, táncpedagógus) soraiban olvashatjuk, hogy mindenki számára alapvető jog, nemcsak édesanyja beszédnyelvét, hanem játékainak, táncainak elsajátítása is. Így van ez a Gandhi Gimnáziumban is, ahol a 2015-ös tanévtől kezdve a tanulók nagyecsedí cigánytáncokat tanulhatnak a mindennapos testnevelés órák keretein belül, így a kultúrájuk „visszatanításával”¹ a mozgás- és közösségfejlesztésen túl az identitás (ki)alakítása is megjelenik. Konduktor-óvodapedagógusként, néptáncosként és néptánc oktatóként a munkám során én magam is megtapasztalom a népi játék és néptánc komplex személyiségfejlesztő hatását, mely az élet minden területén gyümölcsöző, mind a mozgás, a kognitív, a kommunikációs és a szociális képességek területén is.

Kutatásom célja a gimnáziumba járó tanulók cigány/roma kultúráról konstruált nézeteinek, fogalmának elemzése, a saját kultúrájuk visszatanításának megjelenésének vizsgálata, ahol a fókuszban a táncitanítás szerepelt, - ezzel kapcsolatban a Hagyományörző Együttes munkásságát, célját is tanulmányoztam. Szuhay Péter megfogalmazásában olvashatjuk, hogy ma az egyik legerősebb kulturális integráló eszköz a zene és a tánc, mely a megfigyeléseim és eredményeim során bebizonyosodott, hogy a tanulók számára is pozitív hatással van, melyet a csoport látogatásával, közös énektanulásával az egész kutatói csoport is megtapasztalt.

A kutatásom során kvantitatív és kvalitatív módszereket alkalmaztam. Az ott eltöltött három nap alatt előzetesen feltárt szakirodalmakat követően², a kutatás helyszínén két félig strukturált interjút készítettem pedagógusokkal, két fókuszcsoporthoz beszélgetés készült a diákokkal, s emellett 1 diákinterjú és 5 villáminterjú, amikor is csak egy-egy kérdésre válaszoltak a diákok³. Beás nyelv és testnevelés órákat látogattam, illetve a mindennapos testnevelés keretein belül cigány táncórán is részt vettem. A Hagyományörző Együttes próbáján megfigyelőként és részvevőként is részt vettem, mikor a csoport tagjaival közösen táncolhattam. A vizsgálat során 42 tanuló készített gondolatterképek a cigány/roma

¹ A fogalmat Petrás Annától, több újfoklorista népművészeti iskola alapítójától tanultuk.

² Nagy, 2015b. 49-50. A kutatási beszámoló tartalmazza a szakirodalmak bővebb elemzését.

³ Nagy, 2015a. 40-42. Interjúkérdések

kultúrával, mint központi fogalommal kapcsolatban – melyeken mennyiségi és minőségi elemzést végeztem.

Kutatási eredmények bemutatása

A Hagyományörző Együttes jelenlegi és volt vezetőjével készítettem interjút, akik jelenleg is a gimnázium dolgozói. A két pedagógus legjelentősebb közös pontja a tanulási eredmények és a csoport munkásságának kapcsolata. Két különböző helyen, különböző időben, más-más diákokkal és pedagógusokkal, de mindketten beszámoltak olyan esetekről, amikor a tanulók jelentős javulást mutattak a tanulási eredmények területén, a tánc és a zene hatásának köszönhetően - fontossá vált a tanulás számukra -, és kellő motiváló erővel bírt a közösség.⁴

„Az egyik legfontosabb dolog, tudja azt, hogy miért is cigány ő, hogy büszkék vagyunk arra, hogy cigányok vagyunk, hogy honnan származunk.” A jelenlegi vezető a célja, hogy először is ismerjék meg magukat, ismerjék meg a saját kultúrájukat, mert amíg ezt nem teszik meg, mindaddig elveszettek lesznek. Sokáig azt lehetett mondani, hogy a cigányság megőrizte kultúráját, de az elmúlt évtizedben a magyar népi kultúrában a fiatalok már nem nagyon tudnak helyi táncokat, dalokat. *„...most kell észbe kapnunk, nekünk, akik ezt tanítják, ezzel foglalkoznak. Eltelik 10 év, nem hogy a nyelv, a kultúra, a történelmünk, vagy a ... tehát a tánc az meg pláne, nem lesz.*

Modell értékű lehet más iskolák számára is a Gandhi Gimnázium, ahol nem csak az órarendbe beépítve, hanem a Hagyományörző Együttes munkássága során is megjelenik a kultúra átörökítése.

A diákinterjúkból kiderül, hogy kultúrájukkal kapcsolatban legfontosabb a nyelv és annak fenntartása. Kevesen vannak, akik otthon is használják a nyelvet, általában a diákok szülei sem beszélnek a nyelvet, és a hagyományokat sem tartják már. *„... ne hagyjuk, hogy kihaljon. Menjen tovább.”* Kérdéseim között szerepelt, hogy milyen megoldásokat tartanak jó példának, hogy a nyelv fennmaradjon, és nagyon jónak tartják, hogy a Gandhi Gimnáziumban tanulhatják a nyelvet. Ráadásul két nyelv közül választhatnak. A környéken legtöbben beás cigányok, így választhatnak beás és lovári nyelvórák közül.

A tanulási folyamat nagyon fontos része a motiváció és annak belsővé válása. A meghallgatott diákok válaszaiból elmondhatom, hogy a táncnak, a táncórának, és a tánctanárnak erős motiváló ereje van, mely a diákokban tovább él, és a tanórán kívül is nagy hatással van rájuk. *„...de amíg itt vagyunk teljesen természetes, hogy ezt csináljuk, és egy*

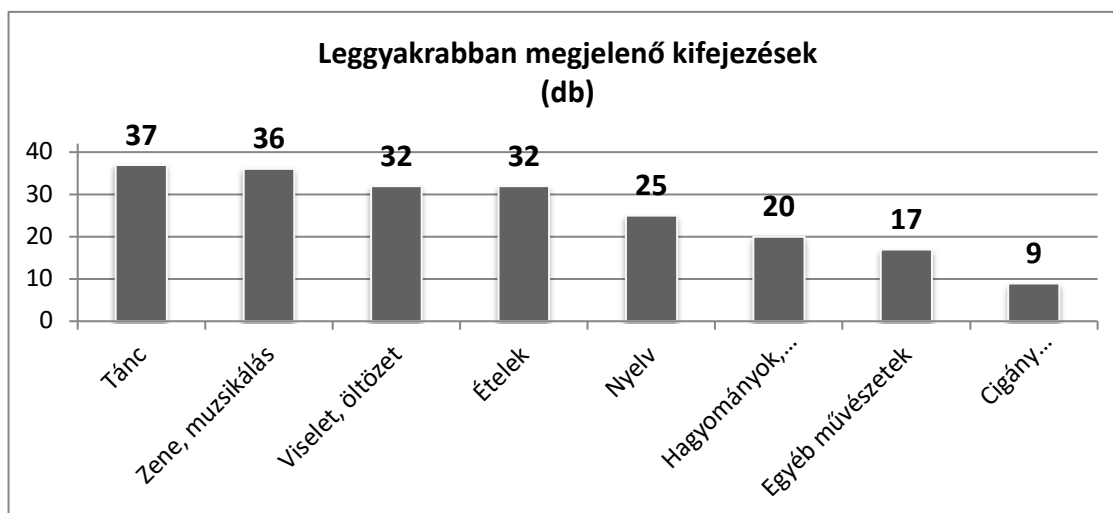
⁴ Nagy, 2015b. 50-53.

kicsit el kell engednünk magunkat, mert ott kibontakozunk, és ha nem is tökéletesen lejtünk végig, akkor is jól érezzük magunkat, együtt vagyunk, egy osztály.” „Építi a csapatunkat, osztályunkat, közelebb hoz minket.” „A tánc...nekem minden jelent, az örömet, ha szomorú vagyok akkor is táncolok. Az egész tanulást, a fegyelmet, mindent.”

Az óralátogatások alkalmával betekintést nyertem beás órába. A muzikalitásuk az órán is megjelent, sokat dudorásztak, illetve a kanna is előkerült. Az otlétünk utolsó napján részt vettem az egyik táncórán. A tanár bemutatott a diákoknak, akik így tudomást szereztek a táncos múltamról. Ahogy beléptem közéjük, azonnal befogadtak, többen kérték, hogy melléjük álljak: „*Ó, ide jöjjön közénk, maga profi.*” Nagyon megtisztelő volt számomra, mint résztvevő megfigyelő hirtelen az osztály része lehettem. Az előzetes tánc tudásom által volt valami plusz, valami olyan kapcsolatot a diákokkal, hogy azonnal közéjük valónak éreztem magam, szavak nélkül is megértettük egymást, s valóban megbizonyosodott, hogy a táncos anyanyelvünknek milyen ereje és hatalma van.

A diákok körében gondolattérkép⁵ töltöttem ki, ahol a cigány/roma kultúra volt a központi fogalom. A mintát 42 fő alkotja, minden évfolyamból véletlenszerű kiválasztással.

A gondolatérképeken összesen 789 szó jelent meg, mely átlagosan 19 szót jelent. Mennyiségi és minőségi elemzés során vizsgáltam, hogy milyen tagolódásban, hány szinten, milyen kapcsolatban jelentek meg a kifejezések. 202 különböző kifejezés volt olvasható, melyeket különböző kategóriákba soroltam, melyet a következő ábrán láthatunk.

1. ábra⁶

Legmagasabb számban, 37 alkalommal – 88,01% - jelent meg a **tánc** kifejezés valamilyen formában, mellyel közel azonos volt a zene, illetve a muzsikálás. A táncsal kapcsolatban a

⁵ Gyarmathy, 2001.

⁶ Nagy, 2015b. 54-57. A gondolattérképek további diagramjai a kutatási beszámolóban láthatóak.

kifejezéseket is vizsgálva kirajzolódott a cigány táncok fajtái, jellege, mint hallgató, pergető, sirató, mulató, tempójával kapcsolatban lehet lassú és gyors. A **zenéhez** kötődve a legtöbbet használt hangszerek jelentek meg, mint a gitár, tambura, kannázás, cimbalom, nagybőgő, hegedű, kanál, káhon, illetve a szájbőgőzés, mely esetben a szájukat – néha a kezüket is – használják hangadásra.

A térképeket elemezve a cigány/roma **viselet** tárháza is elének tárult, melynél általánosan elmondható, hogy fontos számukra az ünnepélyes megjelenés – vagyis fontos volt, mivel napjainkban kevés alkalommal láthatóak viseletben, jellemzi a ruhákat a színesség, díszítettség. 76,19 %-ban olvashattam az **ételekről**, mely az elemzést követően elmondható, hogy a tánc és zene mellett fontos részét képezi a kultúrának a diákok számára. Közel 60%-ban a **nyelvet** is fontosnak tartják, és annak fenntartását is. A különböző nyelvjárásokról, típusokról is kialakult egy kép, mely az elméleti alapokat is alátámasztja, miszerint a beás nyelv három ágát – árgyelán, muncsán, ticsán – többször is leírták a diákok.

A **hagyományok, szokások** közel fele arányban voltak jelen, ahol kiemelten szerepelt a virrasztás, mint ahogyan az egyik pedagógus interjúból is megtudtam, az egyik olyan szokásuk, melyet még a mai napig is tartanak.

Kutatásom eredményeit összegezve elmondhatjuk, hogy a roma kultúra egy szerteágazó fogalom, melynek alkotóelemei összefonódnak. Kutatási kérdéseimre választ kapva, kijelenthetem, hogy a Gandhi Gimnázium kultúrával kapcsolatos intézkedései, szabadidős elfoglaltságai, tantervbe beillesztett elemei mind-mind példaértékű lehet más nemzetiségi intézmények részére is, és természetesen a magyar iskolák számára is. A tánc számomra is nagyon közeli, és konduktorkén is számos esetben tartottam már táncos mozgásfejlesztést, ami szintén bebizonyította számomra, hogy a tánc mindenkié, és ha lehet a táncpedagógus szavaival élnem, gyógyító hatású.

Zárásként Szuhay Péter gondolatait emelném ide, miszerint ma az egyik legerősebb kulturális integráló eszköz a zene és tánc⁷, melyben megjelenik a cigányság szabadságvágya párhuzamba vonva az improvizációval, mint a cigány táncok fontos elemével. Hiszem, hogy a roma kultúra visszatartásában is fontos helye lehet a táncnak, mely a felnövekvő generációk fejlesztésében, személyiség- és identitástudat alakításában is hatékony működést biztosíthat, s remélhetőleg kutatásom eredményei másokat is erre fog buzdítani, nemcsak a cigány/roma kultúrában, hanem a kultúrában általában, hiszen ereje mindenkire hat.

⁷ Szuhay, 1997

Felhasznált szakirodalom

- Nagy Ágnes (2015a): *Néptáncnyelven – személyiségfejlesztés, közösségfejlesztés, identitás alakítás*. In: Trencsényi László (szerk.): *A jelszó: Gandhi*. Módszertani füzet. Új Helikon Bt, Budapest, 37-42.
- Nagy Ágnes (2015b): *Néptáncnyelven – személyiségfejlesztés, közösségfejlesztés, identitás alakítás*. In: Trencsényi László (szerk.): *A jelszó: Gandhi*. Kutatási beszámoló. Új Helikon Bt, Budapest, 49-61.
- A Gandhi Gimnázium és Kollégium Pedagógiai Programja: <http://gandhi-gimn.sulinet.hu/wp-content/uploads/2015/06/pedprog2013.pdf> Utolsó letöltés: 2015. 09. 24.
- Darmos István (2002): *A cigány táncok megjelenése a magyar néptánc szakirodalomban*. Magánkiadás, Sáropatak
- Daróczi Ágnes (1993): *A cigány közösségek értékrendje*. In: Cigány néprajzi tanulmányok I.
- Örökségtár:http://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/magyarorszag_i_nemzetisegek/roma_k/cigany_neprajzi_tanulmanyok_1993/index.htm Utolsó letöltés: 2015. 09.24.
- Dezső Renáta (2010): „Mit nektek gimnázium...?!” *Középfokú cigány nemzetiségi oktatás Magyarországon 1989-2009: eredmények és kihívások*. Doktori értekezés.
- http://nevtudphd.pte.hu/sites/nevtudphd.pte.hu/files/files/Vedések/2011/dezsorenaana_na_disszertacio.pdf Utolsó letöltés: 2015. 09. 24.
- Felföldi László (2001): *A magyarországi cigányság tánc kultúrájának kutatása*. In: Cigány néprajzi tanulmányok.
- Örökségtár:http://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/magyarorszag_i_nemzetisegek/roma_k/cigany_neprajzi_tanulmanyok_2001/index.htm Utolsó letöltés: 2015. 09.24.
- Gyarmathy Éva (2001): Gondolatok térképe. In: Taní-tani. 2001. 18-19. sz. 108-115.
- Kovalcsik Katalin (2001): *A cigány zenekultúra tegnap és ma*. In: Tanulmányok a cigányság társadalmi helyzete és kultúrája köréből. Szerk.: Kovalcsik Katalin. 441-470. oldal
- Martin György (1983): A cigányság tánc kultúrája. In: Szegő László (szerk.): *Cigányok, honnét jöttek, merre tartanak?* Kozmosz Könyvek, Budapest. 220-229.
- Pesovár Ernő (1986-1987): *A magyarországi cigány tánc hagyomány történeti jelentősége*. Tánc tudományi Tanulmányok, 237-257.

- Szuhay Péter (1997): *Cigánykultúra*. In: Periférián Kérdések és válaszok. Szerk: Vajda Imre
- Örökségtár:http://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/magyarorszag_i_nemzetisegek/roma_k/periferian_kerdesek_es_valaszok/index.htm Utolsó letöltés: 2015. 09.24.
- Szuhay Péter (1999): *A magyarországi cigányok kultúrája: etnikus kultúra vagy a szegénység kultúrája*. Panoráma Kiadó, Budapest
- Szuhay Péter (2008): *A magyarországi cigány/roma kultúra a többségi sztereotípiák és a belső önmeghatározások kerettüzeiben*. In: Esélyegyenlőség – deszegregáció – integráló pedagógia. Szerk: Bernáth Gábor, 53-66. oldal
- Szuhay Péter (2015): *Néprajz és kulturális antropológia: kutatások és mozaikok a cigány csoportok kultúrájából*. Kézirat
- Tímár Sándor (1999): *Néptáncnyelven*, Püski Kiadó, Budapest
- Törzsök Judit (2001): *Kik azok az „igazi cigányok”?*. In: Tanulmányok a cigányság társadalmi helyzete és kultúrája köréből. Szerk.: Kovalcsik Katalin. 29-52. oldal
- Ujváry Zoltán (1994): *A cigányság néprajzi kutatásának néhány kérdéséről*. In: Cigány néprajzi tanulmányok. Örökségtár:
- http://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/magyarorszag_i_nemzetisegek/romak/cigany_neprajzi_tanulmanyok_1994/index.htm Utolsó letöltés: 2015. 09.24.
- Gondolattérképek digitális változata: <https://bubbl.us/mindmap>